

FINLAND —

DEN NORDISKA RÄTTSTANKENS FÖRBORG

Av fil. d.r. EIRIK HORNBORG, Helsingfors

Eders Kungliga Högheter!

Mina damer och herrar!

DEN hjärtlighet, som här har mött mig¹, vittnar om djupet och värmen av den känsla, som har fört oss samman — känslan för det nordiska kulturarvet, för mänsklighetens högsta ideal, sådana vi fatta dem, och för Nordens gamla, kampvana gränsland mot öster.

Porten till vindarnas håla har öppnats, alla stormar ha släppts lösa, begrepp som humanitet, ridderlighet, sanning, rätt och heder fejas undan likt vissna löv vid deras rasande framfart. Ett sådant väder prövar både hjärtan och lås. Stormen rycker i dör-rarna. Skola de hålla stånd? Skola Nordens riken mäkta stänga ovädret ute, eller skall något av dem bli tvunget att trotsa det för att söka frälsa, vad som är mera värt än livet?

Norden är varken en skarpt isolerad eller en i allo likartad poli-tisk-kulturell enhet. Den sluter inom sig flera folkindividualite-ter, envar med rikhaltigt skiftande drag men dock med så myc-ket gemensamt i lynne och världsåskådning, att de känna sig och av främlingar anses bilda en kulturell enhet, och den utgör å andra sidan en provins inom ett mycket vidare begrepp — Västerlandet.

Den tid är förbi, då vissa kunskaper, färdigheter och insikter kunde betraktas såsom kännetecken på den västerländska kultur-kretsens samhällen. Europas tekniska vinningar ha spritt sig över världen. Och de ha i sådan måtto ställt sig i förstörelsens tjänst, att det även av denna orsak bjuder emot att reservations-löst identifiera Västerlandet i högre bemärkelse med de tekniskt framskridna länderna. Rent geografiskt är begreppet minst av

---

¹ Anförande vid det av Samfundet Sverige-Finland utlysta offentliga mötet för Finland å Musikaliska Akademien i Stockholm den 17 okt. 1939.

allt. Dess gränser kunna skifta, dess karakteristiska drag tidvis mista sin skärpa, men även om de i yttre måtto utplånas, skola de leva i trogna hjärtan likt fröet i mulden för att en gång ånyo spira upp och prägla en värld.

Men vilken är då kärnan i begreppet Västerlandet, sådan det i våra dagar ter sig för sina trogna? På vilket område skall man söka det väsentliga — söka »Västerlandets själ»? Jag svarar: det verkliga, det väsentliga, det avgörande ligger i uppfattningen av individen och i uppfattningen av rätten. Där individerna intet annat äro än en hjord, en månghövdad, dresserad maskin, en summa, representerande en viss kraft, en viss prestationsförmåga — där är icke Västerlandet. Där rätten icke äger objektiv giltighet utan godtyckligt kan ändras eller skjutas åt sidan, där lagen icke går över allas huvuden lika utan kan göras till ett redskap för andra intressen än rättssäkerhetens, där all kontrollerande kritik av maktens utövning är tystad — där är icke Västerlandet. Men där ett gammalt, slitet och dock oslitbart slagord äger tillämpning: där *lagbunden frihet* råder — där är Västerlandet.

Envar må bliva salig på sin tro. Människosjälen företer en oändlig serie av skiftningar. Om ett folk uppställer andra ideal än våra och formar sitt liv på annat sätt än vi, så må det vara dess ensak, blott det icke förgriper sig på andra folk. Men för oss är den västerländska rättskulturen dyrbar, för oss är den en oundgänglig livsluft. Den är oss dyrbarare än livet, ty den är ett arvods, som vi äro förpliktade att lämna i kommande släktleds hand och vård. Att schackra med den skatten är synd mot den heliga ande, ty den är för oss den yppersta blomman på den mänskliga kulturens träd.

Vi här i Europas nord ha till uppgift och öde att vårda och värna det stycke Västerland, som vi ha skapat och som vi hålla för vår största skatt. Tusenåriga hävder tälja arbetets mödor, motgångar och segrar. Stor är Sveriges ära, och stort är Sveriges ansvar i hävdernas lugna ljus. Inom egna landamärens har det svenska folket rest den mäktiga rättsbyggnad, vars stolta och bjudande lösen är: land skall med lag byggas. Och hårdhänta korsfarare, vikingaättlingar med vikingasinne, planterade korsfanan och sveakonungens banér i Österlandens vildskogar, flyttade Västerlandets gräns femtio mil åt öster och skapade det historisk-kulturella begreppet Finland. Därmed byggde de en förborg för

själva Sverige, ett brohuvud öster om vattnet, och skapade ökad trygghet för sina ättlingar.

Denna s. k. svenska erövring var utan motstycke i medeltidens historia. Den ledde icke till blodiga fejder, till uppror och förtryck. Korstågstidens svenskar voro fria män, ovana att böja sig för en härskande klass, och de voro ett bondefolk, genomträngt av aktning för bondens rätt. De ägde ingen bördsstolt adel, redo att sända ut sina yngre söner som de besegrades förtryckare. Varje hedning, som lät döpa sig och lovade att leva fredligt, tillförsäkrades »gods och liv och frid att leva allt utan kiv», såsom Erikskrönikan framställer det. Finlands allmoge delar med Sveriges äran och lyckan att alltid ha varit fri.

Den svenska bebyggelse, som ägde rum under korstågstiden, uppsökte öde kusttrakter, där ingen äldre bebyggelse undanträngdes. De finlandssvenska bygderna äro icke försvenskade finska bygder utan i stort sett från begynnelsen svenska och uppkomna i öde nejder. Och intet belyser så klart den häpnadsväckande karaktären av denna »erövring» som det av urkunder, tradition och på sina ställen av alltjämt formellt bestående rättsförhållanden bestyrkta faktum, att de finska inlandsborna bibehöllo sina ekonomiska rättigheter i de svenska bygdernas skärgårdsvatten. Svärdet röjde endast väg för rätt, ordning och kristendom; landet togs snarare med kors och lag än med vapen.

Jag ber mina åhörare lägga märke till detta. Svensk dådkraft, svensk framsynthet, svensk statsmannatanke och svensk rättskultur ha grundat Finland. Före Erik den heliges, Birger Jarls och Tyrgils Knutssons dagar fanns det inget Finland, endast ett vidsträckt land med skogar och sjöar och spridda bygder, vilkas invånare icke bildade ett folk utan tvenne sinsemellan fientliga stamgrupper. Den östra av dem var redan i stor utsträckning beroende av Novgorod. Men inom den del av landet mellan Bottniska viken, Finska viken och Ladoga, som införlivades med Sveriges rike, växte de finska stammarna i hägnet av den svenska kronans fridsvärnande makt ihop till det finska folket. Om icke Sverige i tävlan och kamp med Novgorod hade lagt sin pansrade arm kring Österlanden, så hade i dag inget Finland varit till. Det är, vid sidan av varjagernas stordåd och ingripandet i trettioåriga kriget, svenskarnas största historiska bragd.

Det nyvunna gränslandet var icke genast ett färdigt stycke Västerland. Men långsamt trängde svensk rättskultur in i skogsbor-

nas föreställningsvärld. Kusternas svenska bygder bildade starka band mellan rikets båda delar. Svenskar och finnar stodo och föllo sida vid sida på Nordens, på Västerlandets gräns. De omtvistade ödeskogarna från Ladoga till Ule träsk togos med yxa och årder och köptes med lidande och blod, men när helst gränsfejden växte ut till krig, ryckte den västra riksdelens stridsmän upp i linjen. Så gick det genom århundraden — med ett enda ödesdigert undantag: det stora nordiska kriget —, tills år 1808 svenska fanor för sista gången fladdrade i Finland. Hoppet om deras återkomst, länge i hemlighet närt, dog småningom bort med den generation, som hade upplevat den sista striden.

Jag vet inte, om nutidens svenskar kunna göra sig en fullt riktig föreställning om den samhörighet, som intill 1808 knöt Sverige och Finland samman inom ramen av det politiska begreppet Sverige. Jag vet inte, om ni, mina åhörare, förstå, att den svenska historien från korstågstiden till början av 1800-talet även är vår — med de modifikationer, som geografiska omständigheter betingade och som t. ex. göra Norrlands historia till något annat än Skånes, Upplands till annat än Gotlands. Om Hornar och Flemingar höra även Sverige till, och det göra de, så voro Sveriges alla stormän med rikets konungar i spetsen också Finlands. Den störste bland dem alla, Gustav II Adolf, uppdrog Finlands nuvarande östgräns och lät i Ladogakarelens ödemarker resa den sten, som bär inskriften:

Rikets yttersta gräns här satte Gustavus Adolphus,
svearnas kung. Med himmelens hjälp må verket bestå.

Och för intet åtnjöt icke Finland de oskattbara förmåner, som föreningen med Sverige innebar. Tung var ofta den gemensamma bördan, och icke sällan tyngre i Finland än i rikets huvuddel. Ibland spändes krafterna till bristningsgränsen, någon gång brusto de. Var stöt, som från öster riktades mot Sverige, har det sagts, gick genom Finlands hjärta. Flöt svenskt blod för Finland — och det flöt ymnigt —, så flöt också finländskt blod för det egentliga Sverige. »Rygg mot rygg vi stodo, och varifrån än norran kom, hon stötte på sköld.» Men mitt under prövningar och lidanden trängde den svenska rättskulturens rötter allt djupare ned i Finlands jord. Landet försvenskades ej i nationellt hänseende, men dess samhällsskick, dess rättsuppfattning och dess sociala anda blevo svenska.

Tre gånger bröt Österns svallvåg fram ända till kusterna av Bottniska viken, innan den östra riksdelen omsider rycktes lös från moderlandet. Men så stark var den nordisk-västerländska samhällskulturen i det förlorade landet, att den även efter skilsmässan väckte aktning hos erövraren och likt ett skyddande pansar höljde den övergivna riksdelens bröst. Den överlevde, trots svåra påfrestningar, etthundratio år av ryskt herravälde och utgick livskraftig, om också i viss mån förvirrad och förvildad, ur de omstörtningar, vilka för föga mer än tjugu år sedan gävo Finland en efterlängtd och icke oförtjänt självständighet. Det var en logisk följd av historiskt grundade förhållanden, att det självständiga Finland upptogs i de skandinaviska staternas krets. Vart hörde det väl, om icke dit — detta land, som grundats av Sverige och som under mer än fyra femtedelar av sin historiska tid har utgjort en integrerande del av det svenska riket, från år 1362 med i allo samma rättigheter och skyldigheter som de gamla svenska landskapen, och som slutligen vunnit sin frihet i de nordisk-västerländska samhällsidealens namn. Finlands hela historia genljuder i de ord Knut Posse — samme man som försvarade Stockholm och svårt sårad segnade på Brunkeberg — i oktober 1495 skrev till Sten Sture från det belägrade gränsfästet Viborg: »När dem lyster nu att storma härnäst, då råde Gud allsmäktig, huru med denna staden går. Men vi vilja göra det bästa, så länge vi förmå.»

Finland av i dag företer ett i många hänseenden nytt anlete. Men detsamma gäller även våra dagars Sverige. Tidens hästar ha löpt snabbt, och mycket har raserats och mycket byggts upp under de tvenne senaste mansåldrarna. I vissa avseenden har Finland fjärmat sig från Sverige. Det forna riksspråket intar icke längre samma ställning som ännu för några tiotal år sedan. Den nationella majoriteten har i växande måtto satt sin språkliga prägel på landet. Men alltjämt är svenskan ett levande språk där borta. Än äro vi i Finland trehundra femtiotusen människor, som tala svenska, som nämna oss svenskar, som älska våra fäders språk och kulturarv, men i Finland se vårt fosterland, vars öde är vårt och för vars räddning vi äro redo att göra vår plikt till det yttersta. Men även om så ej vore, även om den sista svenska stämman hade tystnat öster om vattnet, hörde Finland i viss bemärkelse Norden till, så länge dess samhällsanda förbleve nordisk, förbleve svensk. Vad än nationalitet och språk betyda — och deras betydelse är oberäkneligt stor — så betyder dock andan mer. Och intet

kan bryta de gångna ödenas gemensamhet — lika litet som något kan ändra det faktum, att Sverige och Finland ligga kust mot kust på var sin sida om Ålands hav och Bottniska viken, nu som i forntid och i framtid bildande fästning och förborg, åtskilda av en vattengrav.

Livet är farligare och hårdare i förborgen. Vaksamheten är skarpare, faran närmare. Men livet där borta har för envar, som ser och känner historiskt, också i vardagslag över sig något av historiens ödesmättade storhet. Där lever och kämpar en kvarbliven, lösbruten bit av det forna svenska östersjöväldet — ett stycke svensk historia i finländsk fortsättning. Vi hålla alltjämt den förpostställning, som de svenska korstågen skapade. Vår historia löper i obruten räckta genom fredliga och krigiska skiften från Tyrgils Knutssons tid till innevarande stund, ty vi stannade kvar på en stormad vall, när Sverige uppgav kampen, resignerade och drog sig tillbaka bakom sitt skyddande hav. Men det är svensk statstanke, som kämpar där borta, vare sig den uppbäres av finnar eller svenskar. Och nu som förr är det Sveriges förborg, som ligger där öster om vattnet, blickande ödet i vitögat och beredd på allt.

Jag har i dag den äran och den glädjen att i mina fäders rikshuvudstad, vars befolkning ännu för föga mer än hundra år sen till betydlig del var bördig från Finland, inför en talrik svensk menighet, som inom sig sluter representanter för Sveriges konungahus och många av landets ledande män, få bära vittne om obrytbarheten av de band, som i forntid och nutid bundit och binda Sverige och Finland samman. Världen vändas i en ödesstund, mycket, som synts oss väsentligt, ter sig som oväsentligt, verkligheten får en ny och skarp belysning med mörka skuggor och klara dagar. I denna belysning framstår Finlands samhörighet med Sverige, och genom Sverige med Norden, klarare än i vardagens lugn. Rymden är full av dån, och ingen vet vad morgondagen bringar. Bryter solen genom molnen, så hälsa vi den med glädje; slår blixten ner, så möta vi den. Sveriges och Finlands gemensamma historiska minnen mana: folket i förborgen vill söka vara de största bland dem värdigt.

Jag har sett mitt folk inför världsstormens hot, och jag tror mig våga säga, att det är redo att manligt möta vilken prövning som helst. I en allvarlig stund bör man undvika överord; jag säger därför icke, att jag är stolt över mitt folk, men jag är djupt

till freds med vad jag sett. Mitt folk har uppträtt så, som det borde och måste. Det nordiska lynnet är lugnt och tyst; däri ligger icke någonting i och för sig berömvärt. Men det känns dock gott och tryggt att mötas av lugn och tystnad i den stund, då man väntar på klangen av ödets klockor. Och det är upplyftande att förnimma en förtröstan, som når långt bortom stundens hotfulla möjligheter. Vad vi ställa högst skall icke falla med oss, om en gång vår timma slår. Den lagbundna frihetens idé skall leva lika länge som mänskligheten. Vad Sverige kämpat och strävat för med Finland vid sin sida skall icke gå under i världsstormen. Norden skall icke dö. Västerlandet skall icke dö. Må det vara den hälsning jag bringar er från Finland. Och jag tillägger: vi vilja göra det bästa, så länge vi förmå.